

Др Слободан СЕЛИНИЋ

ПОСЕТА ЈОСИПА БРОЗА СРБИЈИ 5–7. ЈУНА 1961.*

АПСТРАКТ: У раду је описана посета председника Југославије Јосипа Броза Србији 5–7. јуна 1961, када је обишао Крагујевац, Крушевац, Бор и Зајечар. Дат је преглед проблема са којима се југословенско друштво суочавало почетком шездесетих година, описан је ток посете и анализирани су Титови ставови изношени на митинзима или у сусретима са локалним руководством.

Кључне речи: Србија, Јосип Броз, Крагујевац, Крушевац, Бор, Зајечар

Када је у лето 1961. пошао у посету Србији, пред Јосипом Брозом је било много показатеља успеха југословенског социјалистичког развоја, али и много разлога за бригу. Током три дана, од 5. до 7. јуна, посетио је Крагујевац, Крушевац, Бор и Зајечар. Није пропустио прилику да се пред грађанима похвали резултатима које је држава постигла у првих петнаест година после рата, али није крио ни проблеме. Са друге стране, пред Титом је била конференција несврстаних, припреме за њу су биле у пуном јеку,¹ па је неколико јавних наступа у српским градовима било добра прилика да се у свет пошаљу и спољнополитичке поруке.

Југославија почетком шездесетих година 20. века: успеси и проблеми

Бројни подаци које даје званична југословенска статистика указују на динамичан развој југословенског друштва после Другог светског рата. Шеснаест година после рата Јосип Броз је

* Чланак је део пројекта број (№ 47027) *Срби и Србија у југословенском и међународном контексту: унутрашњи развој и положај у европској/светској заједници*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије

1 D. Bogetić, *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike 1956–1961*, Beograd, 2006.

стајао на челу државе чији је национални доходак по глави становника у односу на предратни ниво порастао 2,5 пута, индустријска производња је повећана за 4,5 пута, а пољопривредна за око 60%, производња електричне енергије је порасла 7,5 пута, угља три пута, нафте 18,5 пута, црне металургије 6,8 пута, индустрије коже и обуће три пута, прехранбене индустрије 3,6 пута, индустрије грађевинског материјала четири пута, електроиндустрије 46 пута. Водећа улагања у пољопривреду од 1956. до 1960. довела су до тога да је у овом периоду повећан принос пшенице по хектару са 9,9 на 16,5 мц, кукуруза са 13,1 на 23,9 мц, шећерне репе са 164 на 294 мц. У односу на предратни ниво дужина пруга нормалног колосека је била већа за 1.800 км, број камиона, аутобуса и специјалних возила је био већи за 37.000, мотоцикала за 62.000, телефонских апарата за 197.000. У односу на 1939. потрошња шећера по становнику је повећана са 5,2 на 15 кг, масноћа и меса са 30,8 на 40,2 кг, текстила са 3,4 на 4,7 кг, електричне енергије са 5,1 на 75 KWh. Од 1956. до 1960. је повећан број путничких аутомобила са 14.600 на 56.000, приватних аутомобила са 3.600 на 28.800. Број болничких постеља је са 32.000, колико их је било 1939, повећан на 82.000 године 1960. У послератним деценијама непрекидно је повећаван стамбени фонд, мрежа просветних, здравствених, културних и спортских установа. Од 1957. до 1961. у Југославији је изграђено око 255.000 станова. Смањиван је број неписмених (са 25,4% 1948. на 15,1% 1971. године), повећан је проценат становништва са средњом школом, од 1948. до 1971. број Југословена са вишом и високом школом повећао се са 81.000 на 481.000. Социјална давања су се ширила и достигала ниво који држава више није могла да издржи. Бранко Петрановић наводи да је број пензија 1970. био десет пута већи него 1946. године. Увођење здравственог осигурања за пољопривреднике значило је да је скоро целокупно становништво обухваћено овим видом социјалне сигурности.²

Крупне промене су се могле уочити и на нивоу Србије. Национални доходак Србије 1960. био 2,2 пута већи него 1947. Учешће индустријске производње у укупној привреди је повећано са 22% 1947. на 38% 1960. Учешће пољопривредног становништва је смањено са 75% 1947. на 54% 1960. Обим индустријске производње је повећан 4,6 пута у односу на 1939. годину. Привреду Србије су носили значајни привредни објекти подигнути после рата: Фабрика алатних машина у Железнику, ваљаоница у Севојну, Фабрика каблова у Светозареву, „Магнохром“ Краљево,

2 Архив Србије (АС), ЦК СКС 1966–1990, кутија 17, Извршни комитет ЦК СКС, 16. 8. 1967; *Ekonomika Jugoslavije* (autori P. Grahovac, B. Kubović, M. Mikić, A. Runjić, J. Sirotković, V. Stipetić), Zagreb, 1980, str. 212–215; B. Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, III, Beograd, 1988, str. 421/422; Архив Југославије (АЈ), 837, КПР, II-1/72, 1. Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961, О послератном привредном развоју Југославије и постигнутим резултатима.

„Вискоза“ Лозница, Фабрика аутомобила Прибој. Подигнути су електроенергетски објекти попут Власине, Зворника, Кокиног Брода, Овчар Бање, Колубаре, Костолца, освојена је производња онога што се раније није производило: мотори са унутрашњим сагоревањем, теретни вагони, камиони, трактори, каблови, радио-пријемници. У односу на 1939. производња електричне енергије је била већа осам пута, угља три пута, електропорцелана 27,5 пута, цемента четири пута, пољопривредних машина 24 пута, машина за грађевинарство 62 пута. Обим пољопривредне производње је 1960. био већи 40% него 1957. Број болесничких постеља 1960. је био 35.600 у односу на 12.700 године 1939.³

Овај низ статистичких показатеља југословенског и српског послератног напретка прекидали су подаци о економској кризи, која је почетком шездесетих година постала евидентна и које је био свестан и врх државе. Инвестициона политика је често била непланска и стихијска, производња сваштарска, југословенско друштво је трошило више него што је зарађивало, плате су расле брже од продуктивности рада, буџетска потрошња је била већа од предвиђене и премашивала је материјалне могућности земље. Привреду је захватио пораст личних доходака изнад продуктивности, опадање привредног раста, повећање незапослености, настављено је одливање средстава из привреде. Присвајање вишка рада остајало је у рукама државе (преко 70%), дугови су на почетку шездесетих прешли милијарду долара, залихе су достигле трећину производње, а неискоришћеност капацитета југословенске привреде је износила 40%. Државни врх је забрињавао и континуирани раст цена.⁴

У првом тромесечју 1961. југословенску привреду је карактерисала неусклађеност између производње и потрошње, индустријска производња је расла нижом стопом него 1960, остваривање планираног обима пољопривредне производње је било неизвесно, цене су биле у порасту (цене грађевинског материјала код произвођача су у марту 1961. порасле за 44% у односу на март 1960), државни врх је очекивао значајно повећање дефицита платног биланса са иностранством. У прва три месеца 1961. увоз је премашивао извоз за 21 милијарду динара, а озбиљнији проблеми у спољној трговини су тек очекивани током године. Савезно извршно веће је песимистички процењивало да потребе у пшеници неће бити могуће задовољити домаћом производњом, због лоших климатских услова, па су планиране количине које ће бити потребно увести (700.000 тона пшенице). Упркос низу лоших показатеља привредног развика, запосленост је повећавана, чак и изнад планираног нивоа. У првим месецима 1961. број новоупо-

3 АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1. Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961, Неки подаци о резултатима послератног развоја НР Србије.

4 Љ. Димић, *Историја српске државности*, књига III, Србија у Југославији, (ур. Чедомир Попов), Нови Сад, 2001, стр. 369, 370.

слених је износио око 200.000. У структури инвестиција су расле непривредне инвестиције, са 25,9% у прва два месеца 1960. на 28,7% у прва два месеца 1961. Већа потрошња од реалних материјалних могућности и остварене производње је постала уобичајена појава у свим видовима потрошње: инвестицијама, општој потрошњи и буџету и у личним дохоцима. Општа потрошња је била велика, укупни буџетски расходи, укључујући и расходе одбране, повећани су за 36%, док је друштвеним планом било предвиђено повећање од 20%. У прва три месеца 1961. лични доходи радника и службеника су били виши за 23% у односу на прва три месеца 1960. Инвестиције су расле изнад планираних оквира. Инвестиционој изградњи се приступало иако инвестициона средства нису била осигурана. Раст куповне снаге становништва изнад пораста производње и продуктивности рада водио је ка даљем повећању цена и трошкова живота.⁵ Привредна реформа из 1961. није успела да битније промени ову слику. Економски проблеми су се испреплитали са политичким нејединством врха државе и СКЈ, који није имао јединствене погледе на правце развоја земље у будућности.⁶

Крагујевац, Крушевац, Зајечар и Бор 15 година после рата

Четири српска града која је Тито посетио у јуну 1961. су такође пролазила кроз велике промене после рата, међу њима је било доста сличности, али и разлика. Разлика у броју становника била је велика. У 188 насеља у срезу Крагујевац 1961. је живело 240.684 становника. Имао је седам општина (Крагујевац, Аранђеловац, Баточина, Кнић, Рача, Страгари и Топола). Највећа је била општина Крагујевац са 90.909, а најмања Рача са 15.432 становника.⁷ Срез Зајечар, који је обухватао и бивши срез Неготин, имао је површину од 6.200 км², са 302.000 становника, а највећа насеља су била: Бор са 18.612 и Зајечар са 18.545 становника (око пет пута мање од Крагујевца), Неготин са 8.600, Књажевац са 7.400.⁸ Срез Крушевац је обухватао површину од 2.955 км². У срезу је живела 271.000 становника.⁹ Велика је била

5 АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1. Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961, Преглед стања привереде у првом тромесечју 1961. године.

6 Љ. Димић, *Историја српске државности...*, стр. 369, 370.

7 АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1. Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961, Информација о перспективном развоју среза Крагујевац.

8 АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1. Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крагујевац.

9 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Посета Србији, Припремни материјал 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крушевац; *Исто*, Информација о срезу Крушевац.

и разлика у густини насељености. Са 48 становника на км² зајечарски срез је спадао у најмање насељена подручја Србије. Сеоско становништво равничарских крајева Тимока имало је најнижи прираштај у Србији. Супротно од тога, са 92 становника по км² крушевачки срез је био међу насељенијим крајевима Србије, али је крајем педесетих годишњи прираст становништва већ показивао тенденцију опадања.¹⁰

Одлика сва три среза била је велика разлика у националном дохотку најбогатијих и најсиромашнијих делова среза. У крагујевачком срезу је највећи доходак био у општини Крагујевац (177.500 динара), а најмањи у Тополи (45.000). У зајечарском срезу је национални доходак по становнику 1960. био 120.000 динара, али је неравномерност била огромна: највећи је био на подручју Бора (386.843), а најмањи у Доњем Милановцу (33.310). Следећи после Бора био је Зајечар са 103.252 динара. У крушевачком срезу су три општине (Александровац, Брус и Велики Купци) припадале неразвијеним подручјима. У ове три општине живело је више од 70.000 становника (у Александровцу 34.576, Брусу 25.506 и Великим Купцима 10.664), што значи да је више од четвртине становништва среза живело у неразвијеним општинама. У њима је доходак по становнику износио само 25.000 динара (Александровац и Брус), односно 33.000 (Велики Купци).¹¹

Већину становника ових срезова су чинили пољопривредници. У крагујевачком срезу је пољопривредно становништво чинило 67% становника, у крушевачком око 70%, а у зајечарском 76%. Заједничке особине пољопривреде биле су: мале површине у рукама социјалистичког сектора и уситњеност поседа. Социјалистички сектор крагујевачког среза је располагао са 4,3% пољопривредних површина, а зајечарског са 5% (од 278.000 ха ораничних површина, социјалистички сектор је имао 14.000 ха).¹² У крушевачком срезу је ситуација била још неповољнија. Обрадиве површине су износиле око 154.000 ха, од чега је 1961. године друштвени сектор пољопривреде располагао са свега 2%. Овако мали удео друштвених газдинстава делом је надокнађиван кооперацијом са сељацима, па су земљорадничке задруге успоставиле сарадњу са око половином пољопривредних домаћинстава (око 12% ораничних површина).¹³ Ради економског јачања земљорадничких задруга у крагујевачком крају је врше-

10 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Припремни материјал 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крушевац; Исто, Информација о срезу Крушевац; Исто, Општи подаци о срезу Зајечар.

11 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Припремни материјал 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крушевац.

12 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961, Општи подаци о срезу Зајечар.

13 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Припремни материјал 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крушевац.

но и њихово спајање, те је до лета 1961. њихов број смањен са 93 на 63.¹⁴ Уситњеност и распарчаност поседа била је одлика и приватног и друштвеног сектора у пољопривреди. У крушевачком крају је земљиште у друштвеном сектору било распарчано у чак 1.977 парцела, што значи да је у друштвеном сектору просечна парцела била величине 2,6 ха. Земљиште приватног сектора било је подељено у скоро милион парцела (956.000 парцела). Једно газдинство имало је просечно 3,7 ха у чак 23 парцеле, што значи да је просечна величина парцеле крушевачких сељака била свега око 16 ари.¹⁵

Носилац привредног развитка крагујевачког среза била је индустрија, а зајечарског рударство. У привреди и јавним службама крагујевачког среза радило је 31.240 људи, тј. 13% становништва, а само у индустрији 16.497.¹⁶ Другачија ситуација била је у зајечарском срезу. Од 30.000 запослених у привреди, у рударству је радило 12.500 или 40%, али је преко 40% оних који су били запослени у градовима и рудницима живело на селу. У укупном националном дохотку, који је 1960. износио 35 милијарди динара, РТБ Бор је учествовао са 14,4 милијарде (42%), а пољопривреда са 11,3 милијарде (32%).¹⁷

Привредни раст крушевачког краја је убрзан од друге половине педесетих, па је од 1947. до 1956. на подручју среза годишње инвестирано просечно 1,6 милијарди, а од 1957. до 1960. 3,4 милијарде динара. Национални доходак је повећан од 45.300 у 1956. на 72.000 у 1960. години. То је ипак било испод југословенског (129.000) и српског (122.000) просека. Мада је временом повећавана и запосленост, крушевачки срез је на прелазу из педесетих у шездесете имао мању запосленост од просека у Југославији и Србији. Укупан број запослених у привреди и непривредним делатностима износио је 1960. године 21.000, тј. 7,6% становништва среза, док је југословенски просек био 12,7%, а српски 11,4%. У 1960. години у срезу Крушевац радила је 221 привредна организација, од чега су 73 биле земљорадничке задруге, дакле чак трећина. Највећа улагања су била усмерена ка индустрији (око 14 милијарди динара). Тако је 15 година после рата индустрију чинило 15 предузећа у осам грана. У њима је 1960. радило 9.500 радника и службеника. До 1956. у овом крају је подигнуто неколико нових фабрика: „Прва петолетка“ у Трсте-

14 АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1. Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крагујевац.

15 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Посета Србији, Припремни материјал 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крушевац; Исто, Информација о срезу Крушевац.

16 АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1. Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крагујевац.

17 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961, Општи подаци о срезу Зајечар.

нику, Дрвни комбинат у Крушевцу, Циглана у Сталаћу, бетоњерка „Мирко Томић“ у Сталаћу и Импрегнација прагова и стубова у Ћићевцу.¹⁸ Посебну пољопривредну грану чинило је виноградарство. На око 13.800 ха винограда било је засејано око 92 милиона чокота. Годишње је у просеку произведено 4.100 вагона грожђа, од чега је нешто мање од половине прерађивано у вино. Повећана улагања у пољопривреду од средине педесетих, што је била одлика аграрне политике у целој земљи, довела су до веће примене вештачких ђубрива и агротехничких мера у крушевачком срезу. Тако је у другој половини педесетих укупна потрошња ђубрива у срезу повећана око десет пута (са 47 на 500 вагона, тј. са 4,6 на 47 кг по хектару ораница). То је довело до повећања приноса пољопривредних култура, па су приноси пшенице и кукуруза удвостручени у другој половини педесетих. Принос пшенице је повећан са 6,7 на 14,6 мц по хектару, а кукуруза са 8,5 на 17 мц.¹⁹

Привредни развој среза пратила су улагања у повећање стандарда и побољшање услова живота. Од 1957. до 1961. у срезу је изграђено укупно 2.880 станова просечне површне од 46,3 м². У здравству је подигнуто 18 нових објеката (13 здравствених станица, дечје одељење болнице, антитуберкулозни диспанзер, хигијенски завод итд.), а број болесничких постеља је повећан са 948 на 1.215. Основни проблем школства било је питање простора и обухватања све деце обавезним осмогодишњим образовањем. Мада подаци говоре да је од 1957. до 1961. отворено 36 нових школа, чак и почетком шездесетих око 17% деце није похађало више разреде основне школе. Почетком седме деценије у крушевачком срезу је било електрификовано 137 села, што је било 43% свих села овог краја.²⁰

Ток посете: Тито и народ

Титова посета овим градовима је дошла у тренутку када су у овим деловима Србије биле при крају замашне инвестиције у капиталне објекте. У Крагујевцу је грађена фабрика аутомобила „Застава“ у сарадњи са италијанским „Фиатом“, од које је очекивано да почне производњу средином следеће године и да годишње произведе 32.000 аутомобила. У Бору и Мајданпеку су били при крају радови на изградњи рудника Мајданпек и реконструкцији Бора, започети 1957. Укупна вредност изградње објеката у Бору

18 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Посета Србији, Припремни материјал 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крушевац.

19 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Припремни материјал 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крушевац; Исто, Информација о срезу Крушевац.

20 Исто.

износила је око 30 милијарди динара (изградња нове топионице, погон за производњу сумпорне киселине, фабрика суперфосфата у Прахову, термоелектрана Бор, термоелектрана Ртањ, пристаниште у Прахову, пруга Бор – Мајданпек итд.). Међутим, када су радови били при крају уочена су два велика проблема. Први, Бор и Мајданпек нису били саобраћајно добро повезани. Веза између ова два места била је пруга Мајданпек – Пожаревац – Ниш – Зајечар – Вражогрнац – Бор, дуга чак 443 км. Тај обилазни пут је коришћен јер није било директне везе Бор – Мајданпек у дужини од 43 км. Друго, фабрика фосфата у Прахову која је почела да ради у септембру 1960, већ на самом старту је радила само са 70% капацитета, јер суперфосфат из ове фабрике није било могуће продати ни на домаћем ни на страном тржишту.²¹ За то време је у крушевачком крају од 1957. већа пажња посвећена реконструкцији индустријских капацитета, с обзиром на то да опремљеност ових погона није била најбоља.²²

Формално, Тито је на пут кренуо на позив колектива рудника Мајданпек и Бор. Из Мајданпека је председнику Републике 25. априла 1961. стигао позив, у коме је обавештен да су радови на изградњи рудника при крају и то 18 месеци пре рока и да ће рудник бити пуштен у рад у јуну 1961. Раднички савет РТБ Бор је 16. маја 1961. такође позвао Тита да их посети, обавестивши га да ће радови на реконструкцији Бора бити готови шест месеци пре рока. Требало је да погони буду пуштени у рад 28. маја, али како Титу тај термин није одговарао, из рудника су новим дописом померили датум на 25. јун, уз могућност да се и он измени. На крају је Броз свечано пустио у рад нове погоне 7. јуна.²³

У Титовој пратњи били су потпредседник СИБ-а Мијалко Тодоровић, председник Народне скупштине Србије Јован Веселинов, председник ГО Социјалистичког савеза Србије Душан Петровић Шане и други. У местима која је обилазио дочекивали су га представници локалних власти, привреде и Партије.²⁴

21 АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1. Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961, О резултатима изградње рудника Бор и Мајданпек.

22 Од 1957. до 1961. извршена је прва фаза реконструкције фабрике „14. октобар“, реконструкција уљаре „Мериме“, млина „Бранко Перишић“, погона у предузећу „Милоје Закић“, погона за производњу флотационих средстава предузећа „Жупа“, а започета је реконструкција погона за производњу сапуна предузећа „Мерима“, бетоњерке „Мирко Томић“ и циглане у Сталаћу. У дрвном комбинату изграђен је погон за производњу шпер-плоче и ламел-паркета. АЈ, фонд 837, КПР, II-1/72, Припремни материјал 25. IV – 4. VI 1961, Информација о досадашњем и перспективном развоју среза Крушевца.

23 АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1. Припремни материјал, 25. IV – 4. VI 1961.

24 У Крагујевцу су Тита дочекали председник Народnog одбора среза Крагујевац Славко Зечевић, секретар Среског комитета СК среза Крагујевац Петар Муњас и други. У Крушевцу су му добродошлицу пожелели Трифун Николић, председник Народnog одбора среза, Данило Милошевић, секретар Среског комитета СК, Боса Цветић, члан Извршног већа Србије, Душан Лукић, савезни народни посланик, Милан Гајић, председник Народnog одбора општине и др. На уласку у зграду дирекције РТБ Бор Тита су дочекали председник на-

Тито је посету започео из Крагујевца, који је од раног јутра 5. јуна 1961. „био на ногама“. Према званичним подацима, Броза је дочекало 50.000 људи, „цвеће и зеленило на све стране, стотине застава и транспарената“. До железничке станице у Крагујевцу Тито је дошао Плавим возом. После говора је отвореним колима кренуо ка Спомен-парку у Шумарицама: „читава четири километра аутомобил председника Тита ишао је по простирци од цвећа које су грађани бацали пред његова кола“. На путу су Тита поздрављали „ученици основних и средњих школа, студенти, девојке у шумадијским ношњама, малишани у морнарским оделима, радници, службеници и сељаци“. У спомен-парку Тито је минутом ћутања одао пошту крагујевачким жртвама и положио венац. Одатле се вратио колима до центра града, а затим пешице стигао до фабрике „Црвена застава“, где су га дочекали директор инж. Првослав Раковић, секретар фабричког комитета СК Младен Миковић и фабрички радници. Обишао је градилиште фабрике аутомобила и у клубу радника „Црвена застава“ разговарао са фабричким и среским руководиоцима.²⁵

Из Крагујевца је отишао у Крушевац, где се задржао два дана, 5. и 6. јуна 1961. Званични извештаји кажу да су „све улице града биле засуте пролећним цвећем“, а „ваздухом су се проламали одушевљени повици и френетични аплаузи драгом госту“. Тито је колима дошао до Трга косовских јунака, а потом пешице продужио до Трга младости, где је одржао говор коме је присуствовало, како је званично објављено, чак сто хиљада људи. Пошто је обишао почасну чету, Тито се попео на свечано украшену трибину: „Слика која се тог тренутка пружала пред њим била је величанствена. Новоизграђени Трг младости, који се, у ствари тек довршава, складних и модерних архитектонских линија, био је украшен многобројним заставама. Непрегледна маса народа непрекидно је клицала: 'Херој Тито', 'Ми смо Титови, Тито је наш'“. Тито је окупљеним Крушевљанима одржао говор, што је био и централни догађај ове тродневне посете Србији.²⁶ После говора на градском тргу, упутио се ка згради Народног одбора општине, где су га на улазу у зграду „у љупким униформама, у ставу мирно“ дочекали пионири обучени као морнари „Галеба“. Ту га је Трифун Николић информисао о развоју привреде крушевачког среза, а Тито се интересовао за просечне плате радника и службеника, структуру пољопривредне производње, кооперацију, стање у виноградарству и др.²⁷

родног одбора борске општине Љубисав Милошевић, секретар Општинског комитета СК Бранко Јовановић, генерални директор Борског рудника инж. Драго Чех, председник радничког савета Мирко Врачар и директор рудника Мајданпек Мирко Бизјак. *Политика*, 6. 6. 1961, стр. 1, 2; *Политика*, 8. 6. 1961, стр. 3; *Tito u Kruševcu*, Beograd, 1981, str. 10, 11.

25 *Политика*, 6. 6. 1961, стр. 1.

26 *Политика*, 6. 6. 1961, стр. 1, 2; *Tito u Kruševcu*, Beograd, 1981, str. 10, 11.

27 *Политика*, 6. 6. 1961, стр. 4.

Пети јун 1961. Тито је окончао свечаном вечером у хотелу „Европа“ у Крушевцу. Током вечере здравицу је одржао председник Народног одбора среза Трифун Николић, назвавши Крушевац „титовским градом“, који је Титов „целом својом савременом историјом, својим духом, својим идеалима и стремљењима“. Говор је завршио речима: „Желели смо Вашу реч поуке и подстрека, јер нас очекују многи и тешки задаци за остварење циља који смо себи, под Вашим вођством поставили. Желели смо да се обрадујете међу нама, желели смо да Вас обрадујемо нашом љубављу и оданошћу. Ви сте својим доласком и речима које смо чули од Вас, испунили наша срца радошћу и снагом, па Вам зато много, много хвала. Ви сте и вечерас међу својим партизанима, својим комунистима, својим трудбеницима, па Вас молим да примите наше скромно гостопримство и да нам опет дођете кад можете. Желим Вам друже Председниче здравље, дуг живот и нове победе у борби за Социјализам и мир у свету.“²⁸

Други дан боравка Тита у Крушевцу започео је сусретом са борцима Расинског партизанског одреда. Око четрдесетак преживелих бораца овог одреда „постројило“ се у осам сати ујутру „на пропланку испред хотела Јастребац на шумовитим падинама истоимене планине“. Тада је из хотела у коме је преноћио пред њих изашао „свеж и одморан“ председник државе. Сусрет је почео „по војничком реду“, а завршио се „срдачним разговором“. Борце су предводили командант одреда генерал-мајор Драгослав Петровић Горски и политички комесар Десимир Јововић Чича. Тито је потом разгледао градилиште новог хотела „Шатор“, планинарски дом „Херој Пане Ђукић Лимар“ и вештачко језеро на Јастрепцу. Штампa је пренела да је Тито од Јастрепца до Крушевца „веома расположен и насмејан“ отпоздрављао из аутомобила раздраганој маси која га је поздрављала. У Ломници, Великом Головоду и Мудраковцу писало је на славолуцима „Добро нам дошао, друже Тито“, „Поздрав вољеном Титу“ и „Срећан пут, Маршале“. Тито је затим посетио средњовековни град и цркву Лазарицу, где су га дочекали протојереј Михајло Тасић, старешина цркве, и протојереј Раде Алексић, са групом свештеника. Тито се у цркви уписао у књигу посетилаца и дао прилог од 100.000 динара.²⁹

Шестог јуна је обишао и фабрику „14. октобар“ у Крушевцу, где га је дочекало више хиљада радника фабрика „14. октобар“, „Мерима“ и „22. јул“. Добродошлицу му је пожелео председник радничког савета „14. октобра“ Раде Ивановић. У хали машинске обраде радници су га дочекали скандирањем „Херој Тито“ и „Тито – Партија“. Председник је обишао и халу за монтирање трактора, халу браварске обраде делова и ги-

28 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Забелешка о свечаној вечери у хотелу „Европа“ у Крушевцу, здравица председника среског НО Трифуна Николића и одговор председника Тита на здравицу, 5. VI 1961; *Политика*, 6. 6. 1961, стр. 4.

29 *Политика*, 7. 6. 1961, стр. 1.

гантску халу за производњу грађевинских машина. Са процесом производње у фабрици га је упознавао директор Милосав Друловић. После разгледања фабрике Тито је разговарао са руководиоцима предузећа у згради управе. Основне податке о фабрици је изнео њен директор инж. Мирослав Друловић. Посета „14. октобру“ означила је крај Брозове дводневне посете Крушевцу.³⁰

Пре одласка у Бор Тито је посетио Брестовачку бању, где је преноћио. У Бор је стигао 7. јуна. Упркос киши, Броз је отпоздрављао народу стојећи у отвореним колима. У Бору се најпре кратко задржао у дирекцији Рударско-топионичарског басена. После говора на „великом народном збору“ пред 50.000 људи, пустио је у рад нове погоне у Борском руднику – топионицу бабра и фабрику сумпорне киселине. После ручка у хотелу „Србија“ Тито је напустио Бор и кренуо ка Зајечару. На путу до Зајечара, код термоцентрале „Звездан“ поздравило га је више стотина рудара из угљенокопа Лубница. У Зајечар је стигао у касним поподневним сатима. Уз велики број грађана, дочекао га је славолук „Друже Тито, Ваша посета – наша велика радост“. Од уласка у град до Трга ослобођења пролазио је кроз густ шпалир окупљеног народа, стојећи у отвореним колима: „На одушевљене аплаузе грађана и клицање ‘Херој Тито’, ‘Тито – Пртија’ и ‘Тито је наш’, веома расположен и весео, Председник Републике је отпоздрављао махањем руке“. После разговора са локалним функционерима у Народном одбору среза, Тито је одржао краћи говор Зајечарцима. Дан је завршио вечером у познатом излетишту Краљевица, одакле се касно увече вратио у Зајечар, а потом Плавим возом отпутовао за Београд.³¹

Са својих путовања Тито је доносио бројне дарове. Тако је било и овог пута. У име грађана крушевачког краја поклоне му је уручио Трифун Николић. Радници „14. октобра“ даровали су председнику минијатурни трактор, багер и ваљак. Драгомир Лазић му је предао комплете *Багдале*. Титу је предата и макета споменика косовским јунацима (рад академског вајара Димитрија Симића), копија фреске Ратник Никита из манастира Манасија, колекција производа „Мериме“ и „Жупског рубина“ и др. У Крагујевцу је добио макету споменика из спомен-парка, рад вајара Анте Гржетића, и албум са сликама изградње фабрике аутомобила. У Зајечару су му представници власти поклонили мозаик из лова, који је открит у Гамзиграду, а потиче са краја 3. и почетка 4. века наше ере. Јованка Броз је добила сребрне наушнице из 14. века, израђене у околини Зајечара.³²

30 *Политика*, 6. 6. 1961, стр. 1.

31 *Политика*, 8. 6. 1961, стр. 4.

32 *Политика*, 6. 6. 1961, стр. 1, 2; *Исто*, 8. 6. 1961, стр. 4.

Титове поруке

Јосип Броз је користио сваку прилику да укаже на оно што је сматрао највећим заслугама свог режима и што су биле основе на којима је његова власт градила свој легитимитет: антифашистичка борба, револуција, ратне заслуге и страдања југословенских народа, успеси после рата, братство–јединство, раст животног стандарда и углед у свету. Режим, који је легитимитет црпео из револуције, није дозвољавао својим грађанима да на њу и њене тековине забораве. На то су их подсећали називи улица, тргова, школа, градова, штампа, радио, али и чести јавни наступи првог човека државе. Зато је Тито подсетио грађане Крушевца да је „широм наше земље било много бојишта нашег ослободилачког рата и свуда су остали тешки трагови крваве епопеје наших народа“. То је било оправдање за чињеницу да до тада није стигао да посети овај град: „један човек тешко може свугдје да стигне. И немојте мислити да сам овдје код вас дошао тако касно што нисам знао колике је жртве дао овај крај и овај народ за ослободилачку борбу наших народа“. Исту поруку је садржало и његово обраћање Крагујевчанима. Искказао је радост због посете граду „за који је везано толико тешких успомена из народноослободилачке борбе“, а грађане овог дела Србије похвалио констатацијом да су после „крваве борбе веома марљиво приступили раду да би залијечили ране које је нанио рат и да би изградили бољи живот и садашњим и будућим генерацијама“.³³ Критика Краљевине Југославије, поређење са предратним периодом и истицање послератног напретка били су незаобилазни мотиви у Титовим говорима. Зато је за њега „не мање тешка битка“ била она извојевана после рата – „битка за социјализам, за изградњу наше земље, за извлачење наше земље из заосталости у којој се налазила до рата и за уклањање рушевина које нам је окупатор проузроковао“. У Крушевцу је тврдио да се после рата пошло „ни од чега“ и да је Југославија од „заостале аграрне и индустријски неразвијене земље“ постала „индустријски развијена... која се свакога дана све више приближава нивоу индустријски развијених земаља Европе“. Тврдио је да је те успехе Југославија постигла само, јер је из иностранства на име репарација добила само мали део онога што је било уништено, при том одбацујући оптужбе да је добијала помоћ од Америке и других земаља.³⁴ Петнаест година после рата

33 Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, књига XVI, Загреб, 1962, стр. 397; АЈ, 837, КПР, II-1/72, Поздрав председника Тита грађанима Крагујевца, 5. VI 1961.

34 Чињенице говоре другачије. После сукоба са ИБ-ом 1948. и економске блокаде са Истока и у време глади изазване сушом почетком педесетих, Југославија је преживљавала уз помоћ Запада. Због суше 1950. године исхрана становника Југославије директно је зависила од помоћи у храни која је стигла од САД-а, Британије, Француске, Норвешке и Белгије. Југославија је тада у две транше добила помоћ у укупној вредности од 69,4 милиона долара. У земљу

Југославију је видео као земљу која је „измијенила свој лик“ и која се налази на „високом ступњу развоја у сваком погледу“. Сматрао је да је у земљи завладао „социјалистички дух“ и да у њој нема дилеме у погледу правца даљег развоја одбацујући могућност „многопартијског“ система, јер би то значило „стално натезање“ око тога чији ће програм бити прихваћен. Овом „многопартијском“ моделу супротставио је јединство и монолитност земље, тражећи да оно буде јаче него икад. Хвалио се „правилном“ националном политиком која је створила „снажну монолитну државу“.³⁵

Говор у Бору био је прави пример Титовог реторичког обрачуна са предратним периодом, истицања послератног напретка и уливања наде обичним грађанима за будућност. За Тита је предратни Бор био „крава музара за империјалисте, за људе ван наше земље, а да је радник полугладан или гладан морао да ради. Та фабрика је за наше људе била заправо проклетство, умјесто да за њих буде благодат...“ Зато је грађанима Бора обећао лепшу будућност: „Ви ћете сада створити нове, савремене погоне у свом великом предузећу, који ће спријечити да извјесни отровни елементи угрожавају биље и растиње, а прије свега и здравље људи овог краја“.³⁶ У одговору на здравицу коју му је изрекао председник Народног одбора среза Зајечар Душан Глигоријевић на свечаном ручку у хотелу „Србија“ у Бору 7. јуна 1961, Тито описује послератни успех Бора: „Кад сам први пут био у њему, прије 12 година, видио сам двије-три куће које су се мало више истицале. Ваше предузеће нашао сам димом завијено, а радници су били физички веома исцрпљени. Због отровних гасова Бор је био веома нездраво мјесто. Осим тога, у њему су се налазили и трагови експлоатације туђина, који су грабили наше национално благо и извозили га у иностранство. А данас, ја сам видио нов, преображен град, са преображеним људима.“³⁷

Посебно место током Титове посете српским градовима заузимао је фабрика аутомобила у Крагујевцу, која је била у изградњи. Најважнији део посете Крагујевцу био је разговор

су стигли пшенично и кукурузно брашно, кукуруз, јечам, пасуљ, масноће, шећер, јаја у праху, конзервирано месо, грашак, млеко у праху. Југославија је добила укупно 521.346 тона робе. М. Павловић, *Српско село 1945–1952. Откуп*, Београд, 1997, стр. 179, 191; В. Гудац Додић, *Аграрна политика ФНРЈ и сељаштво у Србији 1949–1953*, Београд, 1999, стр. 252; D. Bogetić, *Jugoslavija i Zapad 1952–1955, Jugoslovensko približavanje NATO-u*, Beograd, 2000; D. Bogetić, „Економска и војна помоћ Запада Југославији у време sukoba са Kominformом“, *Jugoslavija v hladni vojni*, Ljubljana, 2004, str. 271–294.

35 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Говор председника Тита на збору у Крушевцу, 5. VI 1961.

36 Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, књига XVI, Загреб, 1962, стр. 419; АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1, 25. IV – 4. VI 1961, Говор председника Тита на збору у Бору, 7. VI 1961.

37 Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, књига XVI, Загреб, 1962, стр. 437, 438; АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1. Забелешка о свечаном ручку у хотелу „Србија“ у Бору.

југословенског председника са представницима крагујевачког среза у клубу радника „Црвена застава“, јер је Титов јавни наступ пред грађанима Крагујевца био веома кратак и садржао је само уопштене фразе.³⁸ У разговорима које је имао са локалним властима у Крагујевцу, Тито је покретао и друга питања (пољопривреда, питање стандарда, упозорио је локалне власти да је национални доходак у Крагујевцу нижи него што би могао да буде), али је кључно место у разговорима ипак припадало фабрици аутомобила, која је у тренутку Титове посете запошљавала око 7.800 радника. Било је јасно да су очекивања од ове фабрике била велика, као и да су многи други сегменти развитка крагујевачког краја били запостављени због њене изградње. Локални функционери су признали Титу да су се „готово свега одрицали“ и давали за фабрику. Због потреба „Заставе“ у Крагујевцу је отворена још једна средња техничка школа, јер је „Застави“ требало 165 техничара. Очекивало се да фабрика 1962. произведе 26.000 аутомобила, а њен значај за привреду целе земље се могао сагледати из неколико података које је Титу изнео директор Првослав Раковић: фабрика је имала 52 кооперанта који су радили специјализоване делове (хладњаџи, акумулатори итд.), сама је радила 55% производње, а друга предузећа чак 45%. Тито се посебно интересовао за то колико је рад фабрике зависио од увоза. Испоставило се да, и поред свих улагања, није успевала да се у потпуности ослободи увоза: према речима директора Раковића, производња камионета је зависила 4% од увоза, кампањоле 20%, а фиће 48%. Такође, показало се илузорним очекивање да крагујевачка фабрика сама задовољи потребе домаћег тржишта: у 1960. години је фабрика произвела 13.000 возила, а у земљу је увезено још 12.000, углавном половних, пре свега „опела“ и „фолксвагена“. Тито је обавештен и да су се за аутомобиле из Крагујевца интересовали Финска, Уругвај, Турска, Израел и ДР Немачка, али је упозорио руководство фабрике и крагујевачког среза да ће за извоз бити потребно да производња буде јефтинија.³⁹

Јавне наступе у овим градовима Тито је искористио и да укаже на неке проблеме југословенског друштва и привреде, износећи ставове које је тих година веома често понављао у јавности: апеловао је на политичко јединство земље, критиковао је економске партикуларизме и затварање у локалне оквире, признавао је постојање економских проблема и исказивао страх да би они могли да створе политичко незадовољство у земљи. У Бору и Крушевцу је говорио о повећању стандарда после рата,

38 Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, књига XVI, Загреб, 1962, стр. 397; АЈ, 837, КПР, II-1/72, Поздрав председника Тита грађанима Крагујевца, 5. VI 1961.

39 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Белешка о разговору председника Тита с представницима крагујевачког среза у клубу радника „Црвена застава“ у Крагујевцу, 5. VI 1961.

али је и упозоравао да се не смеју прекорачивати материјалне могућности, тражио је да се „како то народ каже, протегнемо онолико колико нам је губер дугачак, јер не можемо да идемо брже напријед него што дозвољавају средства која имамо“. Знао је да ће раст цена, и економски проблеми уопште, створити „политичке неприлике“ у земљи, да повећање плата не значи већи стандард ако се то ради изнад материјалних могућности и продуктивности рада. Посету Бору је искористио да понови толико пута изречено упозорење да је Југославија вишенационална и економски неравномерно развијена земља, а у Крушевцу је, као и у многим другим приликама, апеловао на чување „братства и јединства“ „као зјенице ока“.⁴⁰ Тражио је да једна република помогне другој, али појашњавао да то није значило да би у сваком месту требало изградити по неку фабрику не водећи рачуна о томе да ли за то постоје сировине и други услови.⁴¹ У Крушевцу је осудио занемаривање интереса целе заједнице због локалних интереса, јер би економске разлике у земљи могле да изазову и политички „несклад“ у „нашим народним масама“. Рекао је: „Било би погрешно кад би људи у једном нашем крају завидјели људима у другом крају наше земље због тога што су они у овом тренутку више развијени, па због тога поставили и сами себи неке мегаломанске програме или инвестиције које би ишле на рачун стандарда људи... Не би се зато смјело дозволити да постоји завист између појединих наших крајева, или између појединих република“.⁴²

Свестан бројних проблема који су оптерећивали југословенску пољопривреду (недовољна улагања, мале површине у власништву социјалистичког сектора), Тито је у ова три дана у више наврата говорио о овој привредној грани. Скретао је пажњу на то да је југословенска пољопривреда и даље зависила од временских услова, тражио је да се повећавају површине у рукама социјалистичких организација, указивао на нерентабилност малих поседа и бринуо се због појаве да сељаци проширују своје поседе (у крагујевачком срезу). Зато је у Бору изјавио: „Треба да учинимо да код нас кад се погледа из авиона не буде оних многобројних ситних поседа који личе на мале крпице, јер на тај начин у пољопривреди не можемо далеко стићи... Ја сам сада пропутовао један дио Србије, а знам да је и у другим републикама постигнуто да је на задружно обрађеној земљи, односно на земљи у социјалистичком сектору, код газдинстава која имају велика

40 АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1, Говор председника Тита на збору у Бору, 7. VI 1961; Исто, Говор председника Тита на збору у Крушевцу, 5. VI 1961; Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, Књига XVI, Загреб, 1962, стр. 398–403, 410–414; *Политика*, б. б. 1961, стр. 2, 3.

41 АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1, Говор председника Тита на збору у Бору, 7. VI 1961.

42 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Говор председника Тита на збору у Крушевцу, 5. VI 1961; Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, књига XVI, Загреб, 1962, стр. 398–403, 410–414; *Политика*, б. б. 1961, стр. 2, 3.

имања, и пшеница и кукуруз изгледају одлично и поред тога што је била суша, и поред тога што кише већ има више него што је потребно и поред тога што је била поплава. А на малим парцелама жита изгледају веома јадно. Шта то показује? Ако је наш сељак до сад у извјесном смислу био неповјерљив према ономе што смо му ми говорили о предностима заједничке обраде земљишта, онда он сада може сопственим очима да види колико је то и у његовом интересу – па да не мучи ону земљу на оном малом парчету, него да је обједини, да би се она обрађивала најсавременијим средствима и да би давала велике плодове.“ Тито је знао да су почетком 1961. постојали наговештаји да ће Југославија поново морати да увози пшеницу, па је тај страх поделио са грађанима Бора: „Ако би пољопривреда остала на оваквом нивоу, односно са оваквим начином обраде на индивидуалним парцелама, ми бисмо могли доћи у кризу у том погледу и морали бисмо опет увозити хљеб. А не би требало да увозимо хљеб.“⁴³

Свега три месеца пре конференције несврстаних у Београду⁴⁴ Тито није могао да пропусти прилику да говори о спољној политици и међународном положају земље. За њега је послератни напредак Југославије имао и спољнополитички значај, јер је био убеђен да су успеси Југославије доприносили и њеном међународном престижу и угледу. О овим питањима је највише говорио грађанима Крушевца. Уверавао је окупљене да је развој афричких и азијских земаља сличан југословенским приликама, дао је своју оцену ситуације у свету и најавио конференцију несврстаних земаља. У Крушевцу је значајну пажњу посветио земљама Азије и Африке и југословенској политици несврставања у хладноратовске блокове. Крушевљанима је Африку и Азију описао као „велике континенте“, у којима живе стотине и милијарде људи који „мисле друкчије него они који сматрају да међународне проблеме треба рјешавати са позиција силе“. Сличност са југословенским развојем видео је у режимима земаља Африке и Азије који су после „вјековних крвавих и тешких искушења пошли новим путем сопственог управљања својим земљама“ тражећи пример који би следили, а Тито је био убеђен да је за њих југословенски пример „некако најпривлачнији“. Узроке мирољубиве политике народа ова два континента који су постајали слободни видео је и у томе што нису имали фабрике, технике, кадрове, школе, па би

43 Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, књига XVI, Загреб, 1962, стр. 424; АЈ, 837, КПР, II-1/72, 1. Говор предсеника Тита на збору у Бору, 7. VI 1961.

44 Конференција несврстаних одржана је у Београду од 1. до 6. септембра 1961. уз присуство 25 земаља у својству пуноправног учесника и три земље у својству посматрача. Постигнут је висок степен сагласности о већини међународних питања која су била генератор криза у појединим деловима света. Осуђени су колонијализам и неоколонијализам, политика силе и трке у наоружању. D. Bogetić, *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike 1956-1961*, Beograd, 2006.

нови светски рат спречио даље ослобађање поробљених земаља, али и угрозио развој и независност ослобођених. Зато је навео да је Југославија већ помогла овим земљама шаљући техничку помоћ, стручњаке, примајући ђаке и дајући кредите, и уверавао да је тим земљама потребно пружати помоћ без политичких условљавања или других концесија. Ситуацију у свету Тито је окарактерисао као „мутну и неизвјесну“. На ту ситуацију Југославија је одговорила повезивањем са новоослобођеним земљама Азије и Африке да би онима који „су игнорисали мишљења представника малих народа“ показала „да они не могу без нас, нити ћемо ми дозволити да се без нас кроји судбина велике већине човјечанства од стране неколицине људи“. Оповргао је да Југославија и ванблоковске земље хоће да створе трећи блок, уверавајући да је њихова жеља да помогну великим силама да лакше дођу до решења разних проблема. Зато је обећао подршку свакој држави која буде желела да ради на разоружању, ликвидирању колонијализма, неравноправности и неразвијености у свету. Одржавање конференције неангажованих земаља у Београду правдао је жељом да се спречи да Уједињене нације, попут Лиге народа, „буду инструмент ове или оне политике, односно да буду инструмент политике одређене силе или групе сила“, да представници малих народа не буду „гласачка машина“ која би притисцима била придобијена за остварење „егоистичких циљева једне или више великих сила“. У Крушевцу је наговестио и о чему ће се говорити на Београдској конференцији – о разоружању, колонијализму као питању које је означио за „основни и најтежи узорак сталних жаришта и које ставља свијет пред велику опасност од новог свјетског рата“ и више пута одбацио да ће на том састанку бити нападана „ова или она земља“.⁴⁵

45 АЈ, 837, КПР, II-1/72, Посета Србији. Говор председника Тита на збору у Крушевцу, 5. VI 1961; Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, књига XVI, Загреб, 1962, стр. 403–410; *Политика*, 6. 6. 1961, стр. 3, 4.

Summary

Slobodan Selinić, Ph. D.

Josip Broz Visits Serbia 5–7 June 1961

| **Key words:** *Serbia, Josip Broz Tito, Kragujevac, Kruševac, Bor, Zaječar*

The President of Yugoslavia Josip Broz Tito visited Kragujevac, Kruševac, Bor and Zaječar. While visiting these cities he was aware of the deep and serious economic problems of the country, the appearance of factors that endangered the living standard of the people and unity of the country, as well as, the reputation of the country abroad in the months before an important foreign policy event – Conference of Non-Aligned Countries in Belgrade. Thus, he directed most of his energy and attention to addressing these issues in his speeches at rallies organized in these cities, primarily in Kruševac and Bor, and in talks with the local leadership. He advocated the harmonization of investment and consumption with the financial means of the country, the reduction of differences between the developed and undeveloped parts of the country, strengthening the socialist sector of agriculture, preservation of the political and economic unity of the country, etc. When announcing the Conference of Non-Aligned Countries in Belgrade Tito assured that the gathering of non-aligned countries did not mean the creation of a third block, stressing the main goals of these countries such as demands for disarmament and liberation from colonialism.